

Досбол ИСЛАМ

ТҮРІК ХАЛЫҚТАРЫ ПОЭЗИЯСЫНА ОРТАҚ ДӘСТҮР МЕН
ЖАҢАШЫЛДЫҚ МӘСЕЛЕЛЕРІ ЖӘНЕ ҚАЗІРГІ ҚАЗАҚ ӨЛЕҢІНДЕГІ
ЗЕРТТЕУ ЖАЙЫ

В этой статье освещаются традиционные и новаторские проблемы тюркской народной поэзии а также исследования процессы казахских стихах.

Bu makalede Türk halk manzum eserlerindeki edebi gelenek ve yenileşme meseleleri ile günümüz Kazak şiirindeki inceleme sorunları ele alınmıştır

Қазіргі түрік халықтары әдебиетінің түп негізін бір арнада тоғыстыратын ең көне тектің бірі – поэзия. XV ғасырға дейінгі тарихи жәдігерлеріміздің, көркемдік дүниетаным арналарының ортақ саналатыны белгілі. Туыс халықтар этногенезімен сабақтасатын поэзиялық жанрдың түріктік дүниетанымындағы жыр атаулының бәрі, әдебиеттің кейінгі даму эволюциясының ішкі көркемдік ұқсастығын сақтауда маңызды роль атқарады. Мұндай көркемдік дүние түйсіктегі тұтастықтың түрік халықтарының кейінгі әдебиетінде де ортақ сарындар тудырып жататыны заңдылық. Тек ол сарындардың қазіргі тектес әдебиеттердің тарихында әртүрлі кезеңдерде көрініс беретіндігін ескеру керек. Сонымен қатар, бүгінгі көркем әдебиеттегі ортақ сарындарды көбіне формадан іздемей, мазмұндағы идеялық рухтың желісінен қарау керек. Бұл, әсіресе қазіргі әдебиеттің бағыт-бағдарын айқындаудағы дәстүр мен жаңашылдық мәселесіне көбірек тиесілі. Себебі көптеген туыс әдебиеттерде поэзиядағы жаңашылдықтың жасалуын жанрдың сыртқы пішініндегі өлшем-өрнектерге апарып қоятын жәйттер кездеседі.

«...Углубляя и развития утвердившиеся национальные художественные традиции современная алтайская поэзия нуждается в новых формах и средствах: в границах традиционной ли поэтики или новой. В этом плане плодотворны переосмысление и трансформация народных форм, их развитие до уровня новой формальной структуры» [1, 10], – деген пікірде поэзиялық форма тудырудағы ізденістердің бағыты мен тіректері дұрыс пайымдалған. Жаңа пішін тудырудағы мұндай пікірлерді кез келген халықтар поэзиясына қарата айтуға да болар. Дегенмен, осы көзқарастың тереңіне байыштар болсақ, мұнда жаңа форма тудырудың басты қажеттілік болып саналып тұрғанын аңдамай қала алмаймыз. Жанрдағы қалыптасқан ұлттық көркемдік дәстүрдің өсімпаз қырларын қазіргі әдеби процессте бейнелеуде міндетті түрде жаңа форманың керек екендігі біржақтылыққа соқтыратындығы мәлім. Ұлттық көркемдікті ізденіс қырынан дамыта жырлауда жаңа форма жасау басты мақсатқа алынбауы тиіс. Әдебиеттегі ұлттық көркемдік жаңашылдығы жаңа формада ғана көрініс бермейді және ұлттық көркемдіктің жаңалығы

мазмұнның ішкі рухында жататындығын ұмытпау керек. Шығарманың ішкі рухының ұлттық дәстүрлі көркемдікпен тұтастығы, жаңашылдықтың ғылыми критерилерін қанағаттандыра алады. Ал, туындыдағы ішкі рух пафосы дәстүрлі дүниетанымдық арналарымен қабысып, адамзаттық сана қажеттілігін орындап жатса оның көркемдік биігіне көтерілгені. Мазмұндағы ішкі рух бұлыңғырланып, есесіне жанрдың сыртқы қалыбында өзгерістер пайда болып жатса оны толығымен жаңашылдыққа жатқыза алмаймыз. Сондықтан шығарманың ішкі рухының пафосы бірінші кезекке алынуы керек. Идеялық ішкі рух пафосы ғана сыртқы пішінге тікелей әсер ететінін ұмытпағанымыз жөн. Себебі, мазмұндық-идеялық рухтың көрінісі ғана өз қажеттілігіне қарай сыртқы пішінге өзгерістер әкеліп жатады. Рух пафосы жоқ әдебиет кеңестік дәуірдегі қазақ әдебиетінің тағдырын басынан кешері сөзсіз. Рухсыз, пафоссыз әдебиеттің формализмнің жолын құшатынын кеңестік қазақ поэзиясы тарихынан көріп, білдік емес пе? Жоғарыдағы пікірге қайта оралсақ, жаңа форма тудыру мақсатының біржақтылыққа бастайтынына, сондықтан ол пікірдегі ойлардың пішіндік түрленуге ғана оңтайлы келетінін айтқымыз келеді. Алтай поэзиясы да басқа түрік халықтары жырлары секілді өлеңнің негізгі түрлеріне бағынады. Бұл Алтай поэзиясы түр өлшемінің көне ортақ түрлерден бастау алатынын білдіреді. «...Найболее распространены в алтайской устной и письменной поэзии семи- и восьмисложные размеры. Не менее популярны сочетания семи-и восьмисложных стихотворных размеров. Девяти-,десяти-,одинадцати-и двенадцати-сложные размеры встречаются часто, но не в такой степени, как семи-и восьмисложники» [2, 193]. Мұндағы айтылған негізгі түр өрнектерінің қазақ өлеңі түрлерімен табиғаттас екендігін көруге болады. Жалпы жеті-сегіз буынды өлең түрінің «түрік тілдес елдердің қай-қайсысының поэзиясында болсын кеңінен тарағандығын» З.Ахметов айтып кеткен болатын [3, 206]. Мұның алдындағы пікірдегі «сложные размеры» деп отырғанында 12 буыннан жоғары өлең түрлерін атап отырғандығы белгілі. Мұндай күрделі өлшемдердің түрік халықтарына А.Ясауидің «Диуани хикметі» секілді сопылық поэзия арқылы келгені белгілі,

«...У дәвирдики уйғур жәмий итидә түрлүк мәшкүрәвий еқимлар мавжут болған...» [4.11]. Мұнда ұйғыр поэзиясына әкелген сопылық дүниетанымның көркемдік әсері сөз етіледі. Түрік халықтары поэзиясында көркемдік дәстүр тудырған сопылық үлгі өлеңнің күрделі буынға негізделген ырғақты өлшем-өрнектерімен түрленуіне себеп болды. Мұндай өлшемдік ырғақ жаңашылдық ретінде кейінгі дәуірлердегі түрік халықтары поэзиясында көрініс беріп жатқанымен ежелгі соқпақты еске түсіргендей болады. Көптеген түрік халықтары секілді қазақ әдебиеті де дәстүр арнасынан ажырап қалды. Кеңестік дәуір тұсындағы әдеби дәстүр мен жаңашылдық мәселесі осыны аңғартады.

Әдеби дәстүрсіз бүгінгі көркем кемелділік тумайтынын «социалистік реализм» әдісі де танытты. Заман жаңа, толғам жаңа болғанымен сол жаңаны

танытушы – халықтық сөз өнері. Ұлттық сөздік қор жаңалықты қоғамды суреттеуде де зор мүмкіндіктер көрсетіп көп құбылалы сырын ашты. Кеңес дәуірі лирикасының дәстүрді дамытушыларының басында С.Сейфуллин, С.Мұқанов, Б.Майлин, І.Жансүгіровтер тұрды. Бұл ақындар шығармашылығы тарихында дәстүр мәселесі толымды зерттелгендіктен және кеңестік дәуір ақындарының бәріне ортақ жеміс «социалистік реализм» болғандықтан мұндағы белгілі жаңалықтарға тоқтала қоймаймыз. Сол кезеңдегі зерттеушілеріміз де мәселеге социализм принциптерімен ғана қарағандықтан дәстүр табиғатын түсіндіруде біржақтылық көп кездеседі. Мәселені айқындаудың бүгінгі қажеттілігіне орай, кеңестік әдебиеттанушылардың ішінде дәстүрді ғылыми тұрғыда пайымдаушылар да болды. Мәселенің өнердегі болмысына ғылыми дәлдіктермен жақындап бағалаушылардың көзқарастары кейінгі жаңа танымдық зерттеулердің алғашқы бағыттары еді. Қазақ әдебиеттануында дәстүр мен жаңашылдықты ұлттық қырынан әр түрлі деңгейде қарастырған еңбектердің көпшілігі кеңестік дәуірде-ақ бой көтерген еді. Профессор Н.С.Смирнова фольклорымыздың дәстүрлі өрнектерін, М.С.Сильченко ән-өлең жанрындағы дәстүр жаңалықтарымен Абай поэзиясындағы дәстүр жайында мәселе көтерді. Қ.Жұмалиевтің «Абайға дейінгі қазақ поэзиясы және Абай поэзиясының тілі», Б.Кенжебаевтың «Қазақ өлеңінің құрылысы», З.Кедринаның «Дәстүрдің жаңа бұлағынан», С.Сейітовтің «Қазақ поэзиясындағы Маяковский дәстүрі», Т.Нұрғазиннің «Жазушы және өмір» еңбегіндегі «Поэзиялық түр жағынан ізденушілер», «Ақынның поэтикалық эволюциясы» тақырыптары, Ә.Дербісәлиннің «Әдебиет туралы толғаныстар», М.Базарбаевтың «Өлең – сөздің патшасы, сөз сарасы», А.Нұрқатовтың «Абайдың ақындық дәстүрі», З.Ахметовтің «Абайдың ақындық әлемі» Ә.Тәжібаевтің «Өмір және поэзия» т.б. зерттеулерде қазақ өлеңіндегі дәстүр мен жаңашылдық дәуір сипатымен, жеке шығармашылықтағы көркемдік тұтастығымен, ерекшелігімен зерделенді. Аталған зерттеулерде ғылыми принциптеулердің басты бағыты кеңестік дәуір идеологиясына сай социалистік реализм методологиясымен жүргізілді. Абайға дейінгі қазақ өлеңінің дәстүр табиғаты толық ашылмады. Абайдан кейінгі қазақ өлеңіндегі жаңашылдық та кеңестік пындықпен өлшеніп, түсіндірілді. Қазақ поэзиясындағы дәстүр мәселесі де белгілі себептермен осылай біржақты зерттеліп келгенімен Тәуелсіздік тұсында қайта тексеріле бастады. Бұл орайда алдымен ауызға аларымыз З.Ахметов, Қ.М.-Жүсіп, Н.Келімбетов, А.Қыраубаева, Б.Абылқасымов, Ш.Елеукенов, С.Негимов, А.Ісмақова, Қ.Ергөбек, Қ.Алпысбаев, Т.Есембеков, Б.Майтанов, Б.Кәрібаева, Б.Кәрібозұлы, Т.Шапай, Қ.Мәдібай, Ж.Дәдебаев, Б.Әбдіғазизұлы, Қ.Әбдесұлы, Ө.Әбдіманов, Б.Омарұлы, Т.Тебегенов, А.Шәріп т.б. еңбектері.

Қазақ өлеңіндегі дәстүрді қайта бағамдауға ғалым Н.Келімбетовтің мына пікірі де терең ой салады. «...Қазақ әдебиетіндегі көркемдік дәстүрдің кешенді мәселелері (жанр генезисі мен типологиясы, мазмұн, форма, стиль

бірлігі, көркемдік дәстүрдің пайда болуы мен даму эволюциясы, көріктеу құралдарының түрлі тарихи кезеңдер талабына сәйкес түрленіп, өзгеріп, қайталануы, т.б.) ғылыми зерттеу объектісі ретінде біртұтас күйінде алынып, талдауды талап етеді» [5, 8]. Бұл айтылғандар қазақ өлеңінің идеялық-мазмұндық көркемдік құрылымының пішіндік ерекшелігімен тұтастықтағы болмысын танытуға жетелейді. Жанрдың көркемдік талаптарын қанағаттандыратын әрбір өлең бойында дәстүр белгілерін сипаттайтын мазмұндық не құрылымдық компоненттер сақталуы тиіс. Оның қайсысы басымырақ болуы да маңызды емес. Мазмұн мен форманың заңдылықтары тұрғысынан қарағанда дәстүр қалыбына сыртқы пішін мен ішкі мазмұнның да бірдейлік функциясы бар. Дәстүр жаңашылдығына қатысты мазмұн мен форманың қызметін өлең құрылымына талдаулар жасағанда арнайы тоқталамыз. Дегенмен қазақ өлеңінің басты өзгешелігі дәстүрлі түрге негізделетінін айта кетсек болады. Ал дәстүрлі түрдің буындық, бунақтық, ырғақтық, әуенділік, дыбыстық саздылығы мен үйлесімділік т.б. өлшем-өрнектердегі түрленуі форма (пішін) жаңашылдығын танытады. Н.Келімбетовтің қазақ өлеңіндегі дәстүрдің кешенді мәселелеріне мазмұн мен пішінді бірлікте алуы да осы заңдылықтан деп білеміз. Сонымен қатар ғалым пікірімен мына нәрсені де ажырата айтқымыз келеді. Ол көркемдік дәстүрдің қалыптасуы мен дамуындағы көріктеу құралдарының қызметі. Айталық белгілі бір дәуірде, сол замандағы дүниетаным өзгешелігімен өлеңде ұлттық дәстүрлі көркемдік арналар қалыптасты. Мұндағы дәстүрлі арна жанр генезисі мен типологиясының белгілерін бойына сіңірген-ақ болсын. Уақыт өте келе ұлттық таным мен сана өрісінің кеңеюімен, эстетикалық рухани сұраныс мұратымен де әлгіндегі дәстүрлі көркемдік қалыптың мәні жаңғыртылады.

Өлеңдегі дәстүрлі мән-мағынаның жаңғыртылуы әр уақытта дүниетанымдық жаңғырыққан санадағы мәнді іздің қозғалысынан туады. Ол қозғалыстың идеялық болмысы ұлттық сананың рухани кеңістігінде қуаттанса материалдық көрінісі көріктеу құралдары арқылы жинақталады. Ұлттық сананың рухани кеңістіктегі өрісі тарихи кезеңдердегі көрінісімен белгілі. Рухани кеңістік қазақ әдебиеті тарихындағы әр дәуір әдебиетінің идеялық бағыт ерекшелігімен нақты танытылып келеді. Ғалым пікірлерінде ескертілгендей-ақ әр тарихи кезең сұранысына сай көріктеу құралдарының түрленуі сол дәуір дүниетанымымен тұтастықта жатады. Көріктеу құралдарындағы сөздік мән-мағынаның сол тарихи кезең дүниетанымын айқындайтын поэтикалық-лексикалық түр қалыптастыратынын да ұмытпағанымыз жөн. Көріктеу құралдарынан туындайтын өлеңнің идеялық желісі қай дәуірге тән екендігін де айғақтап тұрады. Ендеше көріктеу құралдарын түрлендіруші қозғалыс басы сол дәуірдің дүниетанымдық категорияларында жатыр.

Тәуелсіздік тұсындағы әдебиеттануымызда қолға алынған көп проблемалардың бірі көркемдік дәстүр жайы еді. Ғалым Н.Келімбетов

жоғарыда келтірілген көркемдік дәстүрді зерттеудің кешенділік сипатын келесі еңбегінде де жалғастырды. «Сонымен, бүкіл қоғамдық ой-сананы қайта құрып, қазақ елінің әдеби, мәдени, қоғамдық, әлеуметтік, жалпы рухани тарихы қайта жазылып жатқан бүгінгі таңда көне әдеби түркі ескерткіштерін зерттеудің өзі жеткіліксіз болып отыр. Ендігі міндет ежелгі тарихтың түрлі кезеңдерінде өмірге келген әдеби шығармалардың бірінен-бірі туындап жататын ішкі логикалық байланыстарын, өзара ықпал әсерін, даму жолдарын, жаңа көріктеу құралдарының пайда болуын, тағы басқа байланыс белгілерін талдау болып табылады. Сол арқылы ғана біз көне түркі әдеби ескерткіштері мен қазақтың өзіндік төл әдебиеті арасындағы көркемдік дәстүр жалғастығы бір сәтке де үзілмей жалғасып, ұласып келе жатқанын ғылыми негізде дәлелдей аламыз» [6, 4]. Ғалымның аталмыш мәселені зерттеудегі ұсынған бағыты кеңестік дәуірдегі қазақ әдебиеттануының таштауырын жолына түбегейлі өзгеріс әкелді. Өз зерттеуінде реконструкциялық тәсілді ескеріп отырған ғалым пікірінің әр дәуірдегі әдеби туындыларын ішкі логикалық үйлесімділігіне баса назар аударуы да көркемдік дәстүрді танытудағы бірден бір ғылыми байлам болып саналады. Себебі дәстүр мен жаңашылдық арасындағы поэтикалық сабақтастықтың өзі әуелі шығарманың ішкі мазмұндық ой қатпарларына тәуелді. Мазмұндағы ішкі поэтиканың тарихи белгілеріндегі логикалық желі үйлесімділігі дәстүрдің бастапқы арналарын табуға жетелейді. Мұндай поэтиканың ішкі қисындылығын тану көркемдік дәстүр дамуының тарихи кезеңдерін де саралап алуымызға жәрдемдеседі. Зерттеуші қиялының ұлттық дүниетанымның эволюциялық даму белгілерін ажырата, айқындап алуындағы интуициялық дағды тудыруы мәселенің мәтіндік құрылымымен де байланысты деп ойлаймыз. Дәстүр әуелі ұлттық белгілер сипаттарымен ерекшеленетіні де өзінің тарихи қатпарлы қабаттарын дерексіз жағдайда анықтауды дүниетүйсіну мифопоэтикасын да жүктейді. Оның үстіне өлеңнің мәтіндік құрылымының өзгешелігі де, дүние түйсінудің көп стадиялы қатпарларының тарихи жады да бедерленген сезімдік танымдарды тірілту секілді процесс тудыратынын да ескерген жөн. Бұл процесс дәстүрдің көркемдік қырын айқындаудағы барлық жанрға тиесілі деп ойлаймыз. Өлең мәтнінде өзгешелік танытаныны тармақ, шумақ арқылы өрнектеліп, жанға әсер етудегі әуенділік, саздылық, музыкалық күштің жоғарылығында. Мұны, өлеңдегі көркемдік құрылым табиғатының ерекшелігін қазіргі қазақ өлеңіндегі дәстүрлі поэтиканы даралауда ескеріп отыратын боламыз. Сонымен зерттеуші Н.Келімбетов қазақ әдебиеттануындағы дәстүр мен жаңашылдық мәселесіне мүлде тосын қырынан келді. Ежелгі түрік әдебиеті мен қазақ әдебиетінің арасындағы көркемдік сабақтастықты туындылардың тақырып пен идеясынан, сюжеті мен композициясынан, бейнелеу құралдары мен тілінен іздеген ғалым өзіндік тұжырымдар да берді. «Бірқатар әдеби талдаулардың нәтижесінде бүгінгі қазақ әдебиетінің қайнар бастаулары сақтар мен ғұндар дәуірінде өмірге келген қаһармандық эпостарда жатыр

деген тұжырым жасадық» [6, 242]. Мұндай өлең генезисіне апарар батыл пікірді кеңестік кезеңде ғалым Б.Кенжебаев көтеріп, ежелгі соқпақтарға шәкірттерін салып еді. Қазақ әдебиеті дәуірін көне жәдігерлеріміздің уақытымен өлшеген батыл ойлар бергінде Н.Келімбетов, М.Жолдасбеков, А.Қыраубаева т.б. еңбектерінде көрініс тапты. Қазақ әдебиеті бастауларының типологиясын зерделеген зерттеулер келді. Көне түркі дәуіріндегі руна жазба поэзиясындағы түркілік дүниетаным дәстүрі бүгінге дейін әрленіп келіп отыр. «Олжас Сүлейменов поэзиясындағы және оның бойындағы кібіртіктеуді білмейтін еркіндік, өткірлік, таза сұлулық пен қайсарлық, ойшылдық көне түркілердің даналығы мен мінезінде бар... О.Сүлейменовтің жасаған поэзиясы мен оның бүкіл жан дүниесі, басқасын айтпағанда, көне түркі руна жазба шығармаларымен бір арнада толқып ағуының құпиясы неде? Ол – руна жазба мұраларындағы түркілік-ұлттық рухтың күші» [7, 13]. Бұл пікір қазіргі қазақ өлеңінің жанрлық генезисін барлағандағы көркемдік дәстүрдің идеялық-мазмұндық желісінің тым тереңнен тамыр тартқанын білдіреді. Ұлттық дүниетанымда ойлайтын қазіргі көптеген ақындар шығармашылығына тиесілі осыны айтуға болады. Дәстүр табиғатын танытудағы ұлттық рух кез-келген әдеби шығарманың негізгі тіні. Жанрлар құрылымындағы тарихи поэтиканың типологиясын осы ұлттық рухтың тілдік бейнеленуінің эволюциясымен де айқындауға болады. Бұл көркемдік дәстүрдің мазмұндық арнадағы басты көрсеткіші. Жоғарыда келтірілген мысалдағы О.Сүлейменов өлеңдеріндегі мінез психологиясының түркілік дүниетанымымен астасуы ұлттық дүниетүйсінү концепциясымен ішкі сабақтастықты көрсетеді. Бұл концепция XX ғасыр басындағы адамзаттық сана көрінісімен қайта оянғаны белгілі. Бірақ ұлтшылдарды қырып жою салдарынан ұлттық азаматтық сана тұншықтырылып, жаңа социалистік мазмұндағы патриотизм еңсе көтерді. Азаматтық, елдік сананың тарихи тамыры жұлынып кейші, болмысы өзгертілді. Әрине бұл өзгеріс бірден жүзеге асқан жоқ. Отаршыл елдің сан ғасырлық, жымысқы, мақсаты әрекеттерінің жемісі болатын. Озбырлық, повинистік пиғыл күпшен де, саяси идеологиялық қарумен де жүргізілді. Әсіресе саяси идеологиялық қару арқылы жүргізілген шаралар белсенділік танытты. Ұлттық сананы жаулауға жұмылдырылған саяси факторлар арқылы қазақ елін де кеңестік империяның қолтығына кіргізді. Бұдан бергі тарихтың қалай өзгергені қазір баршаға аян. Кеңестік империалистік қоғамда өмір кешкен Қазақстанның халықтық санасы бәрібір тарихтан көшкен жоқ. Халық зиялыларының ішкі рухани қарсылығы қайта толысып өмір-тіршіліктің әр түрлі процесінде көрініс беріп жатты. Кеңестік дәуір психологиясы реалды шындығымен қазақ әдебиеті тарихындағы концептуальды туындылар мазмұнына айналды. Әдеби процес арқылы өмір шындығын беру идеясы кеңестік дәуірдегі шығармашылық тарихындағы кеңестік дәуірдің «жылымық» кезеңінен кейінгі үрдісі ұлттық бағытқа бет түзеді. Азаматтық, елдік сананың тарихи жадын тірілту концепциясы қайта жаңғырды.

Азаматтық концептуальды лирика да басқа жанрлар қатарында ұлттық өреге көтерілді. XX ғасырдың 60-70 жылдары жаңа мзмүн ташқан лирикалық жанрдың келелі мәселелері зерттеу нысанына айналдырылып біршама тексерілді. Бірақ сол зерттеулердің көпшілігі уақыт жағынан ескірді. Сондықтан да қазақ әдебиеттану ғылымы кеңестік дәуір әдебиетінің проблемалы тұстарын зерттеуді әлі де қолға ала түсуі тиіс. Кеңестік дәуірдің соңғы ширегіндегі әдеби процестегі азаматтық процестің интеллектуальды мазмұнының материалдық бөлшектерінің тегін, түрін тануымыз керек. Әсіресе азаматтық концептуальды лириканың интеллектуальды сипаттарындағы ұлттық компоненттерінің функциясы айқындала қойған жоқ.

«Ұлттық поэтикалық дәстүр – барша шығармашылықтың асыл дінгегі. Солай бола тұрса да дәстүр дамымай дәуір мен уақыттың өзгешелігіне орай өз ерекшелігімен көрінбей қалса, дәстүрдің жасампаздығы болмақ емес. Дәстүрдің дәстүр болуы жаңашылдықпен байып отыруында. 60-шы жылдары әдебиетке келген ақындар шоғыры дәстүрге сүйене отырып, поэзиямызға көп жаңалық әкелді. Өлеңнің ішкі ырғақ құрылымы мен сыртқы сымбатына мән беріп, мазмұнын байытып, тұрса бір организмге айналдырып жырлауда, сөздің мелодиялық-интонациялық кестесіне, ұйқас табиғатына, әуезділігіне, ырғақтық құрылысына басты назар аударған бұл кезеңдегі ақындар өзінен бұрынғы толқындардың ең озық үлгілерін ілгері дамытып, жаңадан шығармашылық өнер танытты. Кейінгі поэзия өкілдеріне өз ерекшеліктерімен үлгі боларлықтай із салды» [8. 157]. Қазақ өлеңіндегі сапалы өрлеуге баспалдақ болған ең әуелі сөз, ой еркіндігінің үміті көрінгендігінде. Белгілі себептермен қазақ әдебиеті де социалистік құрсаудан босаңсыған рай танытты. «Жылымық» кезеңнің әдебиетіндегі ізденіс ұлттық мүддеге қарай бірге-бірге ойыса бастаған болатын. Бірақ қазақ өлеңінің қалыптасқан штампты бұза жаруы өте баяу жүрді. Лириканың да басқа жанрлармен бірге адам тағдырын, сезімін, көңіл-күйін мейлінше терең бейнелеуіне қадам басқаны аян. Лирикалық кейіпкер жан дүниесіндегі ішкі интимдік сырлар сыртқа шыққанымен, әлі де болса дәуір демінің ескі соқпағынан ұзай алмады. Лирикалық «меннің» ішіндегі бұлқынысы өмір тартысының көлеңкесінде қала берді. Лирикалық кейіпкер бойындағы оптимистік көзқарас бақытты адамның қуанышымен, паттығын, арманын, сағынышын тербеткенімен халықтық мүддені көтере қоймады.

ӘДЕБИЕТТЕР

1. Палкина Р.А. Горизонты Алтайской литературы (60-80-е годы)//Актуальные проблемы современной алтайской литературы. Горно-Алтайск, 1995;
2. Катанов С.М. Алтайское стихосложение// Актуальные проблемы современной алтайской литературы. Горно-Алтайск, 1995;
3. Ахметов З. Абайдың ақындық әлемі. А., Ана тілі, 1995.-272б;
4. Моллаудов С. ХҮІІІ әсир уйғур поэзияси.-Алмута; Наука Каз ССР, 1990.-272б;
5. Келімбетов Н. Ежелгі әдеби жәдігерлер. Астана, Фолиант, 2004.-480б;
6. Келімбетов Н. Қазақ әдебиеті бастаулары. – А., Ана тілі, 1998.-256б;

Ислам Д. Түрік халықтары поэзиясына ортақ дәстүр..

7. Еңсегенұлы Т. Көне түркі руна жазба поэзиясы. Монография. А., Білім, 2007;
8. 40-50 және 60 жылдардағы қазақ әдебиеті. 2-кітап. А., Ғылым, 1998.-400б.

REZUME

ISLAM D. (Turkistan)

**COMMON PROBLEMS OF TRADITIONS AND NEUNESS IN TURKIC FOLK POETRY
AND INVESTIGATIONS OF KAZAKH POEMS IN MODERN STAGE**

This article deals with the problems of traditions and neuness in Turkic folk poetry and also investigations of Kazakh poems.